

једне земље. При том баш историја САД-а има посебан значај јер су многе тековине које су касније постале општеприхваћене у целом свету настале баш тамо.

Др Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Данијел Џ. Борстин,
Американци. Демократско искуство,
Геопоетика, Београд, 2005, 693 стр.

Књига Данијела Џ. Борстина, угледног и плодног америчког социјалног историчара, *Американци. Демократско искуство*, представља трећи део његове трилогије о социјалној историји САД-а. Трилогија у основи хронолошки прати развој цивилизације у САД-у, тако да је њен трећи део углавном оријентисан на последње декаде XIX века и XX столеће. Разлику у односу на претходна два тома чини и нешто веће бављење привредним темама и свакодневицом – насталом баш као последица деловања промена у економији, које су опет биле условљене променама у технологији и науци.

Дело је подељено у четири књиге и десет поглавља. Прва књига носи наслов „Свеопште заједнице“, а прво поглавље „Прегаоци“ (стр. 17–93) се бави основама привредног развоја САД-а. Почиње узгајивачима стоке који су од Американаца већ у XIX веку направили нацију која једе највише меса. У том контексту аутор говори и о легендарним каубојима, десперadosима, „крављим градовима“, ратовима ститних и крупних сточара те говедара и овчара, тј. о свему ономе што је пружио основу за мит о Дивљем Западу. Наравно да је Борстин далеко од сваке митоманије: он приказује ствари сурово реално, бавећи се пре свега значајем поменутих ликова и појава за развој америчке привреде и начина живота. Остатак поглавља је посвећен, условно речено, законској страни привредног развоја: адвокатима (важним за развој бизниса на Западу и утврђивање права на патенте), склапању и развргавању бракова и коцкању (од чега је Невада направила бизнис), али и последицама законског система као што су криминал, прохибиција и мафија.

Друго поглавље, „Потрошачке заједнице“ (стр. 95–162) се такође у основи бави привредом, али са јачим акцентом на то како су се привредне промене одражавале на свакодневни живот Американаца. Полазећи од „демократије одевања“ (која је прво завладала баш у САД-у), Борстин прелази на машине за прављење одеће, а затим и на „потрошачке палате“ (тј. робне куће) где се одећа и разна друга роба продавала. Он поклања пажњу немој реклами привлачне цене, и продаји без продавца – самопослугама. Преко њих долази до каталожке продаје (испрва намењене фармерима у забити) путем поште и просторно дифузивним али ипак повезаним заједницама потрошача истих производа. Поголавље се завршава комерцијализацијом Божића и других празника. Све ово данашњем читаоцу звучи врло познато. Не бусајући се патриотски у груди, Борстин истиче да су све ове ствари прво настале у САД-у. Он се из скромности или недостатка простора није осврнуо на ширење ових појава по целом свету, али маштовити читалац може да претпостави како је оно текло.

И наредно поглавље, „Статистичке заједнице“ (стр. 163–234) је у приличној мери везано за економију. Борстин приказује све већу везу тако апстрактне ствари

као што је статистика и свакодневног живота – повезаних често баш привредом. У овом поглављу он се бави настанком конфекцијских бројева, статистичком контролом квалитета у индустрији, али и средствима модерног пословања као што су регистар-каса и рачунар. Поред тога он се осврће и на разне области живота (укључујући секс!) које су почеле да се изучавају методама квантификације.

Четврто поглавље, „Урбана потрага за местом“ (стр. 235–286) такође не напушта тему технологије, већ је напротив посматра у контексту америчке урбанизације и раста градова. Оно показује како су трамвајске линије, струја и аутомобили омогућили раст америчких градова и настанак типично америчког феномена предграђа. Поред тога, ово поглавље говори и о питањима идентитета, рашчишћавања сиротињских четврти и препороду неких градова, али и о утицају телевизије, радија и филмова, који су забаву из градских центара пренели у дневну собу сваког домаћинства. Али будући да Борстин није никакав величалац „америчког сна“, он се у овом поглављу осврће и на тамну страну медаље: на црначка гета и њихове проблеме.

Друга књига носи наслов „Опадање чудесног“, иако су ствари о којима говори такође на свој начин чудесне. Пето поглавље, „Уједначавање времена и места“ (стр. 289–235) се интензивније него претходна, спушта у свакодневицу, описујући како су конзервација хране, хладњаче и нове транспортне могућности обогатиле јеловник Американаца. И остатак ове главе се бави средствима за повећање комфора: Пулмановим спаваћим колима („палате на точковима“), стаклу које омогућава да се истовремено буде унутра и напољу, водоводу, канализацији, централном грејању, клима уређајима. Облакодере, један од симбола америчке цивилизације, Борстин види као кондензацију простора, а све ове тековине узете заједно, као својеврсно мућење границе између отвореног и затвореног простора.

Шесто поглавље, „Масовна производња тренутка“ (стр. 237–381) почиње мерењем времена, да би се онда окренуло средствима за његово овековечавање, и – како Борстин то каже – за демократизацију и „понављање искустава“: фотографији, филму, грамофону, телевизији, радију, као и средствима за умножавање: писаћој машини, индигу, ксероксу. На духовит начин Борстин објашњава велики интерес који влада за временску прогнозу: у свету у коме је свако друго искуство „запаковано“ и поновљиво, само су још временске прилике остале непредвидљиве.

Трећа књига, „Популарна култура“ није оно што би читалац вероватно очекивао од дела под тим насловом. Седмо поглавље којим почиње („Танани живот предмета“, стр. 385–418), поново је економски обојено. Оно говори о корпорацијама, питању власништва, куповини на рате и кредитним картицама. Пажња је посвећена амбалажи, која у XX веку продаје производ, замагљујући, како то Борстин каже, границе предмета који се купује.

Осмо поглавље под насловом „Језик, знање и уметност“ (стр. 419–484) је на одређени начин продужетак сличних поглавља у прва два тома овог дела. За разлику од њих, оно се, међутим, мање бави особеностима америчког говора и говорништвом (које се проширило и на радио, изменивши природу америчке политике), а у већој мери неуједначеним развојем школства у САД-у и покушајима његове реформе.

Четврта књига, „Поглед у будућност“ покушава директније него претходне да повеже прошлост, садашњост и будућност. Девето поглавље („Трагање за новим“, стр. 487–513) се бави проналазаштвом, и квази-проналазаштвом – лан-

сирањем нових модела разних производа сваке године. Као такво, и оно се у доброј мери тиче економије. Десето поглавље, „Мисија и моменат силе“ (стр. 515–551) је „најдуховније“ у целом делу. Оно разматра, условно речено, амерички поглед на свет, који је по Борстину пре свега филантропско-мисионарски. По њему, Американци су од самог почетка веровали да њихова историја има одређену сврху, што је довело до мисионарске делатности у иностранству. Иако је она почела као верска, убрзо су јој се прикључили бројни други аспекти. Он приказује пут од приватне филантропије XIX века до државне хуманитарне помоћи у XX веку, која дакако није била лишена политичког рачуна. Он је ставља у контекст других пропагандних активности, од којих је свакако најспектакуларнија био лет на Месец. Он је истовремено био и тријумф технологије, али Борстин с правом упира прст и на опасности које она доноси.

Дело се завршава кратким „Епилогом“ (стр. 553–554), а читалац се не може отети утиску да је баш тај део, због обима целокупног дела, пао као жртва уредничких маказа: тако монументално дело које дотиче толики број питања, појава, процеса, идеја и личности, свакако заслужује и издашнији епилог. На крају књиге су анотиране Библиографске напомене (стр. 555–635), Индекс (стр. 641–692) и Белешка о аутору (стр. 693).

У много већој мери него прва два тома овог капиталног дела, овај се бави настанком модерне Америке – и света. Док прва два тома описују зачетке и развој у XIX веку, овај том говори о стварима које су нам добио познате. Из ове књиге сазнајемо како су оне настале. Па ипак, она није кратковида ода модерности, већ трезвена социјална историја из које мислећи читалац може да извуче не само многа сазнања о САД-у, већ и о друштву у коме и сам живи – можда хиљадама километара далеко од САД-а.

Др Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Geoffrey Best,
Churchill i rat,

Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2006, 397 str.

Након што је претходне године Naklada Ljevak објавила *Diktatore*, Richarda Overya, професора на лондонском Kings Collegey, по признању једног нашег повјесничара право „хисториографско чудо“, ове године нас је дочекало изненађење у виду наслова *Churchill i rat* аутора Geoffreya Besta, повјесничара са колеџа Св. Ане у Охфорду. Зашто је ова књига толико значајна? Зато што је то прије свега прва већа студија о Черчилу на хрватском језику након готово четири десетљећа. Зато јер је аутор врло критички и темељито приступио „Черчиловској енигми“, при чему га уопће није штедио. Свакако да је аутор најопсежније описао раздобље када је Черчил био ратни премијер Британије у Другом свјетском рату, и ту су његови потези, размишљања о рату („периферна стратегија“), односи са војним врхом детаљно приказани. Врло опсежно је приказана и његова плодна списатељска дјелатност (1953. је добио Нобелову награду за књижевност) која је почела од младих дана, а која му је у неким интервалима живота била једина финансијска потпора. Иако је претежито усмјерена на то да објасни Черчилов однос према рату